

Župani glejte kaj delate!

Od dne do dne se več revežev, tedaj tudi nezadovoljnih ljudi vidi.

Ne govorim od tistih, kateri kruha prosijo od hiše do hiše gredé; tacihi nikoli ni manjkalo; še menj mislim na ubozega kmeta, kterega ravno zdaj za poredoma slabi letni pridelki in velike davšine zlo občutljivo zadevajo: le nekterih oseb v soseskah hočem omeniti, ktere bi scasoma celi deželi utegnile nadležne biti, kakor so zdaj pokora svojim sosedom.

In to so tako zvaní hišniki na deželi (kajžarji), kateri pod milim Bogom nič nimajo, zunaj majhne bajtice. V nekterih vaseh njih število ni veliko manje, kakor pravih posestnikov. Kakor gobe ponoči hitro izrastejo, tako se v hipu semtertje vzdigajo hišiče. Posebno se je pa njih število množiti jelo od tiste dobe, kar so nove županije osnovane. (To pa le terdim od nekterih županij na Dolenjskem). Močen hlapec, ki si je ene majhne krajcarje prislužil, kupi od kmeta košček verta, napravi hišico, v kateri se človek še skloniti nemore, si poiše ženske, in njo in samega sebe v revšino zakopa. Vojak pride domú, in misleči, da bo bolj gotovo doma ostal, naleti na sleparje, ktere lažnive prošnje za njega zmažejo, kako bo namreč svoje stanje zboljšal, tirja od svojih staršev svoj del, napravi bajtico, ali pa kako podertijo kupi, vkani premalo pazljivo deželsko gosposko in vojaško predstojništvo, dobí privoljenje, in dva tedna po poroki se že za ušesom praska. Pa tudi potepuhi (in takih ni malo, obojnega spola) se večkrat priklatijo, ostanejo v soseski, kakor dolgo jim je drago, in njihče jih ne vpraša, po kakem poslu so prišli? Služba takim ne diši, delajo le včasí na videz, v keremah se pogosto vidijo, — zahajajo večidel v kako bajto.

In kaj izvira iz tega?

1. Pomanjkanje poslov. So kraji, v katerih se prav veliko hišarjev najde, in prav teško boš posla iz domačega kraja dobil, in le redik je, da bi pridno delati hotel. „Kaj bom služil, raji bom k temu ali unemu za težaka hodil; več zaslužim, nobeden me ne krega in v nedeljah sim svoj gospodar, v tej bajti so že obljubili me v stanovanje vzeti; tako odgovori marsikateri hlapec ali dekla, če jih gospodar kaj posvari. Zapusti pa posel službo kadar hoče, ker v več krajih poslov nobeden ne popisuje, tako da se večkrat ne zna, od kod da so? Tudi se vsak, kdor z ljudstvom opraviti ima, lahko prepriča, kako radi da majhni in tudi odraseni sinovi in hčere hišarjev in osebenkov nar boljši službe zapusté, ker pri svojih starših vsako dobo potuho najdejo. — Moramo pa vendar omeniti, da je tudi veliko skerbnihi staršev in poštenihi delavcov in rokodelcov med številom hišarjev in osebenkov, — taki, zlasti če so domači, so vsihi dobrot soseske vredni, pa sploh tudi soseskam veliko hasnejo.

2. Tatvine na polji, v hosti in po vinogradih. Njiv hišar nima, pa če tudi kakšen košček v najem vzame, ne zamore dovelj za dolgo zimo si pridelati; kar sproti zasluži, večidel sproti potrosi. Poglej pa v jeseni v njegovo borno bajtico in najdel boš obilno koruzo, krompirja i. t. d. Od kod to pride, je po njivah prav očitno zapisano. Svinče in kokoš takih imajo pa povsod pravico. — Najdejo se kraji, kjer je silno hudo za derva. Vsaka ščepica je pobrana, na tleh se nič ne najde. Kmetje jih s teškim trudom iz grajšinskihi gojzdcov, kjer so poprej dervašnje imeli, dobé. Pičlo se jim odkazujejo, prav varčno so prisiljeni ž njimi ravnati. Hišarji pa so primorani (ne rečem preveč) derva krasti, brez kterih živeti ne morejo. Zaslužiti in kupiti jih niso v stanu, tedaj, ker se tudi sprositi ne dajo, kaj

hočejo? Kdor pa krade, nima časa škode varovati, in tako se bojo še ostanjki poprejšnihi gojzdcov zaterli, ker vse njim pretí. Kdor je tedaj privolil hišo napraviti, je na tihem tudi privolil derva krasti. — Poglejmo po vinogradih. Marsikdo, in večidel brez nar manjši potrebe, polovico svojega hrama v prebivališče spremeni, ali pa, naj se tudi sosedje in mejaši ustavjajo kar jim je mogoče, z dovoljenjem gosposke v sredi vinogradov kajžico naredí, po vinogradih škodo dela, in iz majhnega vinograda velik sod napolni vé.

(Konec sledí.)

Starozgodovinski pomenki.

Kaj pomeni imé „Panonia“?

Razložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?»

(Dalje.)

Med rekami panonskimi samo jedne hočem tukaj omeniti. Jornandes (*Get. c. 52.*) omeni neke reke „Scarniunga“ in „Aqua nigra“. Al to ni samo ena reka, in „Scarniunga“ je popačena Čarnjuga, črna voda, aqua nigra. Mi smo vidili na rimskih kamnih, da se je *er* pri starih Slovencih zmiraj kakor *ar* izgovarjalo, tedaj čarn, ne pa črn, in *sc* je veljalo v starohorvatskem pravopisu zmiraj za č. Beseda Čarnjuga, Črnjuga še živi v ustih naroda slovenskega, in pomeni kakošno žensko ali žival černe barve.

Da je lacus „Pelso“ popačeno pleso, kar v ruskem jeziku sosebno pomeni jezero, je že visokoučení Šafařík dokazal. (*Slovanske starožitnosti §. 11. cap. 9.*)

Iz običajev naroda panonskega tukej samo omenim, da so stari Panonci ječmen in proso posebno radi sejali in iz ječmena posebno pijačo „sabaia“ varili. (*Glej Dio Cass. XLIX. 36. in moj spis o Ambidravih.*) Tudi iz tega običaja se spozna hitro indička sorodnost slovenskih Panoncov, ker tudi v Indii, kakor Dapper piše (*Asia. str. 6.*), ječmen, rižkašo in turšico naj raji sejejo. „Rabili so stari Slaveni za živež proso“, piše Leo Sapiens (*C. 18.*), ravno tako pravi Maurici (*Stratagemata II. c. 5.*); in slovaška prislovica: „kaša mat naša“ *) gre od ust do ust.

Že gerčki in latinski spisateljci so se trudili spoznati pomeniména „Panonia“. Tako je Dio Cassi (*XLIX. 36.*) mislil, da je Panonia dobila imé po nekakšnem oblačilu „pannus“, ktero so stari Panonci nosili. Besede Dio Cassiove se tako glasijo: „Nach meiner Statthalterschaft (*Dio Cass. XLIX. 36. preštavek dr. Leonh. Tafola*) in Afrika wurde ich nämlich über Dalmatien, wo früher auch mein Vater Statthalter war, und über Oberpannonien gesetzt, so, dass ich von ihren Verhältnissen auf's genaueste unterrichtet bin. Sie heissen aber Pannonier, weil sie ihre mit Aermeln versehenen Kleider aus Stoffen, die sie nach ihrer Landessitte zuschneiden und panni (Bann) nennen, zusammennähen.“ — Po mojih mislihi oblačilo „pan“, „ban“ ni drugo, kakor dnešnji gaban, kaban, po pomanjšavni besedi kabanica, pomagjareno in ponemčeno Kepenjek. Je pa gaban do pet dolgo iz haline (Wollstoff) sošito oblačilo podobno plajšu po stari šegi, ktero še štajerski Slovenci kraj ogerske in horvatske meje, horvatski kmetje in slovaški platničkarji nosijo. Bode mi kdor morebiti rekel: da Dio Cassi piše pan, ne pa ban, ali kaban — gaban. Temu odgovorim na prvi pomislik, da je dnešnje mehko *b* se v staroslovenskem kakor terdo *p* izgovarjalo, postavim: por, novoslovensko bor. Beseda „por“ je tudi sanskritska, in pomeni boriti, kämpfen; zato najdemo imé horvatskega vojvoda Porin (*Safařík starožit. pag. 286.*) in

*) Tudi na gorenskem Krajnskem znana.

NOVICE

kmetijskih, obrtnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 11. maja 1853.

List 38.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drēnazi.

(Dalje.)

Kadar je graben izkopen, se mora zvediti: ali je potočje dostojno, to je, ali toliko visi, da se voda iztekati zamore. To se pa zvē na več viž:

1) kjer zemlja ni ravna, se to prav lahko zvē. Ko je namreč dno grabna čisto počedeno, naj se napravi v njem majhnih jez, 3 ali 4 pavce visok, da se voda zagradī; zajezena voda bo kmalo naznanila: ali je potočje dostojno ali ne. Tako naj se poskuša na več krajih grabna. Je pa graben suh, naj se vlije več škafov vode va-nj za ravno tako skušnjo, ali

2) naj se vzame lvelj (nevel) (Schrottwage). Da pa lvelj zavolj majhnih neravnin na dnu grabna ne bo napčno kazal, je dobro, da se na dno položi letva (lašta), in na to še le lvelj. Če stopi kroglica iz svoje votline in se nagne navzdol, je to znamenje, da graben dostojno visi.

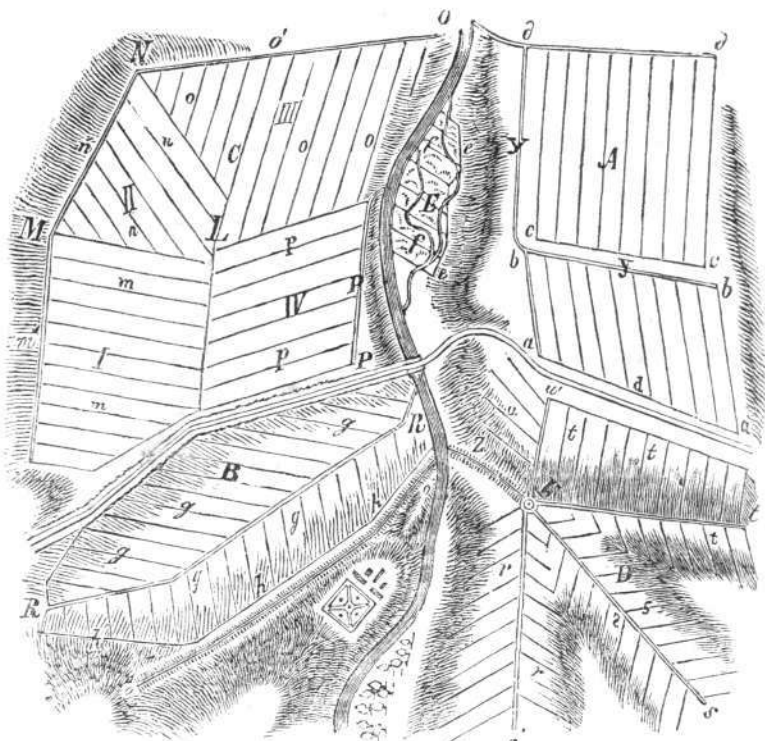
Če se da veliko zemljiše drenažiti, je treba, da izveden mož poprej o snovo celega zemljiša načerta, ki se ima na suho djati, — potem se mora natanjko preiskati, kje, kam in kako zemlja visi, in kako je spodnja zemlja vstvarjena in zložena.

Ker ima skozi pokrite podzemeljske cevi voda iz zemljiša odtekati, je tolikanj bolji, kolikor bolj se zamorejo grabni nagniti, da je potočje veči, zato naj se cevi položē vselej po nar veči stermīni, ki se najde na tistem zemljišu.

Kadar se pa zemljiše na suho deva, je treba sledeče vediti. Da pa besedo razjasnimo s podobo, naj se ogleduje sledeči obris.

1) En stok je občni stok (Haupt-Sammelort des Wassers), kamor se steka vsa voda iz družih manjših stokov. Tak velik stok zna biti, postavim, memotekoč potok, kakor je na ti podobi po sredi viditi, ali je kak bajer, kakor se vidi na prostoru *D*. Kjer ni ne unega ne tega, se morajo dostikrat napraviti dolgi odkriti grabni, kakor se to vidi na prostoru *D*, kjer se odpeljana voda po odpertem kanalu *Z* naprej pelje.

2) Razun tega občnega stoka so poglavne cevi ali nabiravnice (Haupt- oder Sammel-drains), ktere sprejemajo stranske cevi, ktere su-

šijo zemljiše. Take poglavne cevi se vidijo na podobi ob krajih pri čerkah *y*, *dd*, *o*, in tako dalje.

3) Zraven teh so stranske ali sušivne cevi (Neben- oder Entwässerungsdrains), ktere vodo iz zemlje same sprejemajo in v nabiravnice peljejo. (Dalje sledi.)

Župani glejte kaj delate!

(Konec.)

3. Sladko upanje kmali hišico delati in v posest imeti, in vsakdanji izgledi, da vsak lahko privoljenje dobi se ženiti, čeravno je še le morebiti pred 3 ali 4 mesci v sosesko prišel, jih več na napčno pot pripelje. Prevelika in nepremišljena dobrotā županov podpira tedaj tudi razuzdanost.

4. Množi že tudi siromaštvo. Slabo izrejeni otroci, kteri do desetega leta in še delj časa se le malo dela vadijo, se pridno okoli potepajo, po kerčmah in plesiših vse napčnosti nabirajo; in tudi kjer je šola, zato, ko starši ali sami zanikerni ali pa od dela zadržani, nanje dovolj ne pazijo, ali prepozno v njo pridejo ali clo nauk opušajo, redko dobro poratajo. Če pa starši zbolē

ali clo poumerjejo, se začnejo krog klatiti in so pripravljene za vsako njih zmožnost mogočo hudobijo. Pa tudi starši sami so večidel čemerni, povsod tožijo čez svoje nadloge in vedno glavo po strani obešajo, ker si pomoči ne vejo.

To naj bo rečeno od tistih le, kateri zunej hiše nič nimajo in tudi nobenega rokodelstva ne znajo, zlasti če niso domače srenje, in če je hišarjev že preveč v sosseki.

Zato rečem še enkrat: Župani, kadar privoljenje za napravo novih hiš in za ženitev dajete, kadar ptujce v sosesko sprejemljete, pomislite, da ste prisegli za hasen in prid srenje skerbeti. Glejte, kaj delate!

Iz Leskovec.

Starozgodovinski pomenki.

Kaj pomeni imé „Panonia“?

Razložil Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Da so stari narodi dobivali imena po trgovini, to nam potrdi edino imé primorja — od male Azije do Egipta, kraj srednega morja ležeče krajine, v kateri so nar imenitni kupci starega sveta Feničani prebivali, in katero se je velelo Kanaan, kar v hebrejskem jeziku pomeni deželo kupcev. Reko Kupo so tedaj osobito stari Panonci kupčijsko imenovali, pa tudi čudovito je, da ima Kupa v rečici karlovački Banii (Panii) svojo sestrico s staroindičkim imenom! Še dnešnji den se v iztočni Indii najde posebna kasta kupčevavcev (Handelskaste), ktera se veli Paniani. Neki zemljopisci kakor Canabich (*Allgemeine Erdkunde unter dem Artikel »Indiens«*) in mitologi kakor Vollmer (*Mith. Lex. 257*) pišejo Baniani, kar pa ni prav, kar se v sanskritu veli kupčevati: pan. Zvestost, pravičnost, dobroserčnost so lastnosti, ktere popotniki na njih hvallijo. Sledovi njihovih naselbin so se našli tudi v starih časih med divjimi Skiti, in zdaj bomo lahko zapopadli, kako je mogoče, da Herodot govori od indoslovenske Apie med Skiti, kateri vendar v semitiško familio spadajo (*Herod. IV. 59.*), kako Strabo (*Strabo t. XI.*) govori od pglavitnega mesta evropskih Bosforanov Phanagoria, to je, Panagoria, in ad Afrudite Aparuros (*več o tem mestu in tej boginji glej Kopitar Glasol. Cloxia. stran XXX. in LXXVI.*), katero Ritter (*stran 57—59*) za ravno tisto z indičko Majo spozna. Iztočno indičkim Panianom se vsaki v Indii potujoči priporoči, ker ga oni na vse kraje, kamor si le želi, srečno spravijo. Totih iztočno-indičkih Panianov potomki so naši Panonci — kupci — Sigynni. Znamenito je, da so se še treh indičkah kast imena pri Slovencih ohranile: Iae kaste Parias v psovki: „ti para!“ — imé kaste Šundra, Šundra, v katero so spadali služevni in rokodelci, v lastnih imenih: „Šunder“ in v psovki: „ti šunder, ti šundravec“, — in imé kaste Panianov v prečudenju: „E Pane!“ „ti panan ti!“ to je, „ti bogatec ti!“ Pane deno! Wie statlich, kako po velikem!

Tudi to je čudovito, da ravno pri Slovencih štajerskih, krajnskih in koroskih se nar več najde indičkega življa, v jeziku slovenskem sanskritskih korenih, v narodnih povestih pa spominkov na indičko mitologijo. Severni Slaveni so se bolj odptujili, kar je velika dalečina storila.

Dalje me v mojem mnenju: da je Panonia toliko kot dežela kupcov, poterdijo še sledeče verste Herodotove: „Ali o tem, kar proti severu od te dežele (Tracije) je, ne vé nihče kaj gotovega povedati, kakšni ljudi tam prebivajo. Zakaj unkray Dunaja je že neskončna puščava. Samo od enega edinega naroda unkray Dunaja sem zvedel, da je njegovo imé Sigynni, in njihova

noša medička. Njihovi konji so po vsem životu kocasti in imajo dlako na pet perstov dolgo, zraven tega so mali in butastega nosa in niso za ježanje (jahanje), pa h kolam priprazeni so sila berzi, torej se ljudi v tisti deželi vozijo na kolih. Njih meje segajo do Henetov (Venetov) na Adrii. Pravijo, da so nasledniki Medov. Kako pa so iz Medie sem prišli, ne morem izprašati: vendar se vse zna zgoditi v dolgem teku časa. Sigynni se velijo pri Sigurih, kateri nad Masallio (Marseille) stanujejo, kupci, pri Cyprianih pa Lanci.“ (*Herodot liber V. c. 9.*)

Mesto svojega komentara postavim tukej o tej povesti Herodotovi menje bistroumnega spisatelja staro rimske dogodivščine Niebuha: „Es bietet sich die Erinnerung an, dass Herodot die fernsten Völker am Ister, jenseits der Veneter und Liburner, also wohl aus dem Munde der Schiffer dieser Nationen Sigynnen nennen hörte, und wusste, dass Kaufleute auf ligurisch so genannt würden: wie wenn jene hätten sagen wollen, aus jenen Gegenden kennen sie nur Kaufleute?“ (*Niebuhr. röm. Gesch. I. 176.*)

Kar nam medička noša in pokolenje zmešnjave dela, to se lahko reši, ker eden nar novejših nemških razlagavcev dr. Adolf Schöll pri besedi „Medov“ opazko napravi „Wohl der Indier. Aber der Medier blieb bei den Griechen immer die Hauptbezeichnung für die Orientalen“.

Zastran omenjene medičke noše pa je vredno čuti besede učenega Jungmana (*histor. lit. česke stran 17*): „Noša starih Čehov je bila do 14. stoletja medički zlo podobna, poljska še je dnešnji den“. Tudi naš slavni Šafařík to izgovori. (*Abkunft der Slaven, stran 91 in na drugih mestih.*)

Ze bistroumni Nemeč Manert (*Germanien 499—501*) je Herodotove Sigynne za Slavjane spoznal, čeravno ni drugih temeljitih (pozitivnih) dokazov imel, kakor historičko primeru. Ali on je mislil, da je ti prvi narod keltiško preselovanje pregnalo, in sam sebe vpraša: „kam? ali nazaj čez Dunaj ali v planine Retov?“

Jaz mislim nikamor, marveč je tukej ostal do dnešnjega dneva. Po germanskem preselovanju je samo bil pritok od severa proti jugu velikega slavenskega narodskega morja, katero je v predhistorički dōbi svoje valove od juga proti severu gnalo.

Zivljenje v Carigradu.

(Dalje.)

Vernimo se nazaj v središče mesta. Tu je med tem vse živo na delu. Skoz terg se ne more priti. Prah se dviguje kakor oblak na vsakem voglu. Škropivci hité zopet tlak škropiti. Od ene strani se veleva, da naj se ognje iz pota, iz druge se poganjajo in tišé naprej: v sredi ulic hodi oroženo vojaštvo, in rije, tira in raztira vse, kar mu je na potu. Tu grozi človeku velblud, da ga bode pogazil, ondi spet dirja čil konj, dēre se razljuten černic in preti z golim nožem, s katerim varje svojo gospó, ki želi tu skoz iti; ondi dalej reži velik pes in kaže zobé memoidočim. Razprejo se ljudje na ulicah in zabliščé se ljuti noži, udari termoglavce na prepiravca, ali naglo priskočijo vojaki, ki prederejo skoz množico z orožjem v roci, in srečno razorožijo protivnike ter jih peljejo v tamnico.

Med tem so se začele že vradna opravila. Suidili so se svetovavci v seraju, sodniki sedé v svojih sodnicah. Turški velikaši ljubijo čezmerno lišp, sjajnost, ničimernost in blišečo slavo; zato tudi, kadar grejo v zbor, bi mislil človek, da grejo na svatbo, eden pelje za sabo množico služabnikov in osedlanih kónj tako, da zajejé cele ulice.

Na vajišču dirjajo turški mladenči na izurjenih ko-